

TÜRK

2020, Yıl/Year: 8, Sayı/Issue: 21, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 14.05.2020

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 11.06.2020

Sayfa / Page: 382-401

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Ayşe Ceylan GÜNEŞ

Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve
Edebiyatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

ack_37@hotmail.com

OLGUN NESİL ROMANI VE “İLK ÖĞRETMEN” HİKÂYESİNİN METİNLERARASILIK AÇISINDAN BARTHES KURAMINA GÖRE İNCELENMESİ

Öz

Edebiyat, kişinin duygu ve düşüncelerini kendine özgü bir üslupla yazılı ve sözlü bir şekilde dile getirilmesidir. Burada bahsedilen yazılı ürünleri meydana getiren kişi yazar veya şairdir. Yazarlar, toplumun sorunları, yaşayışı, anlayışı, inanışını ve kültürünü izleyen ve eserlerine yansıtabilen insanlardır. Her millette, o milletin özelliklerini iyi tanıyan, toplumu önemseyen ve halkın gönlünü kazanmayı başarmış yazarlar vardır. Tölgön Kasımbekov ve Cengiz Aytmatov Kırgızistan edebiyatında önemli eserler vermiş iki yazardır. İncelenecek olan Tölgön Kasımbekov'un *Cetilgen Kurak*¹ eseri ile Cengiz Aytmatov'un *İlk Öğretmen* eseri birer öğretmen hikâyesidir. Farklı yıllarda yazılan ama birçok açıdan birbirine benzerlik gösteren bu eserlere geçmeden önce girişte metinlerarasılık hakkında bilgi verilecek, ardından eserler Roland Barthes'in metinlerarasılık kuramından yola çıkarak izleksel açıdan ve ortak yönleri bakımından beş yolla incelenecektir. Bunlar; yorumbilgisel kod, anlambirimcikler (anlamsal kod), simgesel kod, özgür seçim edimleri (eylemsel kod), kültürel koddur. Roland Barthes kodları belirlemiş fakat bilgiler teori

¹ Eserin orijinal adı Cetilgen Kurak'tır. Türkiye Türkçesinde karşılığı Olgun Nesil'dir. Eserin Türkiye Türkçesine çevirisi yoktur. Şengül Özçoban'ın 2011'de sunduğu "Tölgön Kasımbekov'un "Cetilgen Kurak" Adlı Eserinin Türkiye Türkçesi'ne Aktarılması ve Eserin Söz Varlığı Üzerinde İncelemeler" yüksek lisans tezinden alınmıştır. İnceleme boyunca eserin Türkiye Türkçesindeki karşılığı olan adı kullanılacaktır.

düzeyinde kalmış, örnek çözümlenmelere dökülmemiştir. Amaç, Barthes'in çözümlenme yöntemini uygulamaya dökerek görünür kılmaktır.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Barthes, Kod, Olgun Nesil, İlk Öğretmen.

THE EXAMINATION OF THE MATURE GENERATION AND THE FIRST TEACHER STORY BY BARTHES' INTERTEXTUALITY THEORY

Abstract

Literature is the expression of a person's feelings and thoughts in a written and verbal way. The person who creates the written products mentioned here is the writer or poet. Writers are people who follow the problems, life, understanding, beliefs and culture of the society and reflect them on their works. Every nation has writers who know the characteristics of that nation well, care about society and have managed to win the hearts of the people. Tölögön Kasımbekov and Cengiz Aytmatov are two authors who gave important works in the literature of Kyrgyzstan. Tölögön Kasımbekov's *Cetilgen Kurak (Mature Generation)* work to be explored and Cengiz Aytmatov's *First Teacher* work are teacher stories. A short information about intertextuality will be given before moving on to these works that are written in different years but are similar in many respects, and then the works will be examined in five ways in terms of their collective and common aspects based on Roland Barthes' intertextuality theory. These; interpretive code, semantics (semantic code), symbolic code, free choice acts (action code), cultural code. Roland Barthes identified the codes, but the information remained at the level of theory and was not poured into sample analysis. The aim is to make Barthes' analysis method visible by putting it into practice.

Keywords: Intertextuality, Barthes, Code, Mature Generation, First Teacher.

Giriş

Metinlerarasılık denilince akla ilk gelen Çiçero'nun meşhur özdeyişidir: "Bu gök kubbe altında söylenmemiş hiç bir söz yoktur." Yani ilk kez söylendiği sanılan bir söz, kurulan bir cümle muhakkak daha önce söylenmiştir anlamı çıkar bu cümleden. Sözlerden cümleye, cümleden paragrafa, paragraftan metne giden birleşimler de daha önce yazılmış olabilirler. Metinlerin arasındaki bu ortaklık "metinlerarası" kavramıyla açıklanabilir. Metinlerarasılık, edebi eserleri karşılaştırma veya birbirine yaklaştırmada kullanılan bir metottur. Yapılan araştırma sonucu üzerinde çok çalışma yapılmamış olduğu görülmüştür. Bu durum bilinirliğinin az olmasına bağlanabilir. Kavramı en kapsamlı anlatan kitap olan *Metinlerarası İlişkiler*' de metinlerarasılık şu şekilde açıklanır:

Kristeva'nın ortaya attığı ve 1960'lı yılların sonlarından başlayarak her yazımsal çözümlenmenin artık zorunlu bir aşaması olarak görülen metinlerarası, kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır. Kavram genel anlamıyla bir yeniden yazma işlemi olarak da algılanabilir. Bir yazar başka bir yazarın

metninden parçaları kendi metninin bağlamında kaynaştırarak yeniden yazar. (Aktulum 2000: 17)

Kubilay Aktulum, metinlerarasılığı zorunlu olan bir yeniden yazma olarak tanımlar. Bu yeniden yazmanın da yazarın başka metnin parçalarını kendi metni içinde kaynaştırarak yaptığını söyler.

Burhanettin Tatar, *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti* kitabında kurduğu şu cümlesiyle Kubilay Aktulum'a benzer bir yorumda bulunur: "Her yorum bir sonraki yorumu, onun içinde çözülmek suretiyle belirler" (Tatar 2018: 148-149). Burhanettin Tatar, kitabının bir başka bölümünde şu ifadelerle yer verirken yine bir metinlerarasılık tarifi yapmış olur:

Gadamer, geçmiş ve şimdinin karşılıklı olarak vasıta görevi üstlenmelerini tatbikat(application) olarak adlandırır. Gadamer'de tatbikat kavramı geçmişi şimdinin altına koyma veya tam tersini yapma eylemini değil, fakat geçmiş ve şimdinin, aralarındaki gerilim aracılığıyla, nasıl kendi varlıklarını gerçekleştirdiklerini gösterir. Mecaz kabilinden söylesek, geçmiş ve şimdi arasında tatbikat, birbirine ait oldukları(yani bir bütünlük oluşturdukları) sürece kendilerini gerçekleştiren (yani kendi orijinalliklerini yansıtan) tohum ve toprak arasındaki gerilimin bir benzerine sahiptir. Onların birbirlerine ait oluşlarındaki süreklilik kendini orijinal şekilde ortaya koymalarının bir şartıdır. Anlam ve önem (tatbikat) arasındaki ayrılmazlık nedeniyle metin daima hareket halindedir yani metin özü itibariyle dinamik bir özdeşliğe sahiptir (Tatar 2018: 114-115).

Paragraftan çıkarılacak anlama göre ortaya daha sonra konan eser ilk eserle benzer olsa da aynısı sayılmaz; kısacası kendine özgüdür. Buradan metinlerarasılığın bir kopyalama olmadığı sonucuna varılabilir. Bu açıklamalara benzer nitelikte, metinlerarasılık konusunda birçok araştırmacı fikir belirtir, tanımlamalar yapar ve örnek uygulamalar ortaya koyar.

Metinlerarasılık kavramını tanımlayan ve bu konuda çalışmalar yapmış biçimciler Julia Kristeva, Roland Barthes, Mihail Baktin, Michael Riffaterre, Laurent Jenny, Gerard Genette'dir.

Julia Kristeva'ya göre metinlerarası, bir metnin önceki bir metni yinelemesi değil, sonsuz bir süreç, metinsel bir devinimdir. Metinlerarası başka metinlere ait unsurları taklit etmek ya da onları olduğu gibi yeni bir metne sokmak işlemi değil bir "yer (ya da bağlam) değiştirme" (transposition) işlemidir (Aktulum 2000: 43).

Kristeva, metinlerarasılığın bir taklit olmadığını altını çizer, metinlerin kendi arasındaki yer değiştirmesini metinlerarasılık olarak değerlendirir. Mihail Baktin'in metinlerarasılık görüşüne göre; "Yazar bir başkasının sözcesini ona yeni bir anlam vererek, kendi amaçları doğrultusunda kullanabilir, ancak sözcenin daha önce sahip olduğu anlamı atmaz" (Aktulum, 2000: 34). Baktin, metinler arasında ilgiyi kurmak işinde sözceler üzerine durmayı tercih eder.

Michael Riffaterre, metinlerarasılığın her şeyden önce bir okuma etkinliğine bağlı olduğunu söyleyerek ilk kez okura önemli bir işlev yükler. Metinlerarası göndergeyi tanımak ve ne olduğunu, nereden geldiğini belirlemek okura düşer (Aktulum 2000: 60). Riffaterre metinlerarasılığa okur boyutundan yaklaşır, metinden kişiye bir dönüşte bulunur.

Laurant Jenny, bir metnin başka metinlerle ilişkisinin taklit, parodi, alıntı, montaj, gizli alıntı vb. biçimlerde kurulacağını belirtirken, metinlerarası alışverişlerin belli bir ulamlaştırmaya tabi

tutulmasının ilk örnekçesini oluşturur (Aktulum 2000: 73). Jenny, metinlerarasılığı belli başlıklar altına toplamayı tercih eder, metinlerarasılığa sadece okur veya yazar boyutundan bakmaz ve metni belli kurallar çerçevesinde değerlendirmeyi esas alır.

Gerard Genette, metinlerarası olgusunun, yazının kendi özgüllüğü içerisinde tanımlayan bir ağın içerisinde yer aldığını kabul eder (Aktulum 2000: 34).

Roland Barthes, Kristeva'nın ardından gelen bir kuramcı olmasına rağmen incelemenin esas konusu olduğundan ve hakkında daha detaylı bilgi verebilmek için sona bırakılmıştır. Roland Barthes kuramının metinler üzerinde uygulamasının daha anlaşılır olabilmesi için öncelikle metinlerin kısa özetlerinin verilmesi uygun görülmüştür.

Olgun Nesil Özet

Esen yıllar önce ayrıldığı Tooluk Köyü'ne Rus Dili öğretmeni olarak geri döner. Babası Caynak o daha doğmadan savaşa gitmiş ve dönmemiştir. Annesi Kanım kocasının ölmüş olacağına inanmıyor oğlu ile hem yoklukla boğuşuyor hem de kocasının yollarını gözlüyordu. Kocasını evlenmelerinden sonra yakın arkadaş oldukları Koşmat'ın evinde kalmaktadırlar. Oğluna eşinin istediği gibi Esen adını vermiştir. Kocasından umudu kesmeleri gerektiğini, Koşmat ile evlenip yoluna bakması gerektiğini söyleyenler olunca Koşmat'ın evinden ayrılır ve eski evine yerleşir. Fakat yokluk artıyor ve umut azalıyor. Bir gün tarlada çalışırken Caynak'ın geldiğini ona haber verirler ve Kanım heyecanla askerin bulunduğu yere koşar. Meğer bir yanlışlık olmuş adı Caynak olan başka bir asker gelmiştir. Bu hayal kırıklığı ve üzüntünün üstüne Kanım hastalanıp bir gece oğlu ile uykudayken ölür. Dört yaşında ve tek başına kalan Esen Kadırcul adındaki tarla işleri başkanı tarafından Calal-Abad'da bir Çocuk Evi'ne bırakılır. Burada yalnızlığıyla çok sıkıntılı günler geçirse de zaman ilerler ve Filoloji Fakültesi Rus dilinde okuyan Esen köyüne dönmek ve orada öğretmen olmak ister. Köye geldiğinde orayı ne kadar özlediğini fark eder, çalışmak için can atmaktadır çünkü idealisttir. Okulda önce Matematik öğretmeni Corokul ile karşılaşır. Corokul içten pazarlıklı, hırsları için yalan söyleyebilen, gözü de yüksekte olan biridir. Daha sonra Kırgız Dili Öğretmeni Baymat ile tanışır. Baymat da iyi eğitim görmüş bir öğretmen olmasına karşın evlenip beş çocuk sahibi olmuş, zamanla gevşemiş, öğretmenlik sıfatını tamamen kaybetmiş bir öğretmendir. Derslere geç geliyor, derste uyuyor, çocukların notlarını düşük vererek yükseltmeleri için kendine bahçe işlerinde yardım etmeyi şart koşuyordu. Okul müdürü de yerini korumak isteyen ve sivrilenenleri sevmeyen biridir. Esen derslerini severek işler ve öğrencileri de kendisinden bir hayli etkilenir. Rus dilini öğrenmenin gerekliliğini, bu dilin medeniyetin kapılarını açacağını savunmaktadır. Çaresizlikten ve havaların soğumasından dolayı denilerek büyük sınıftaki çocuklar Eylül'ün 15 inden itibaren ilçedeki pamukları toplamaya yardıma gönderilir. Öğrencileriyle birlikte giden öğretmenler de birlikte çalışır. Esen dürüstçe çalışmakta ve öğrencilerine de bu yönde telkin vermektedir. Diğer öğretmenler her zamanki gibi işten kaçıyor ve öğrencileri de onlar gibi davranır. Gördüğü bu aksaklıkları dile getirmekten çekinmeyen Esen zamanla dikkat çekmeye başlar, öğretmenler ve müdür kendisinden rahatsız olur. Müdür ve Corokul onu görevden uzaklaştırmanın planlarını yaparlar. Esen ise bu durumu anlamasına rağmen kendini hiçbir adımda geri çekmez. Bu süreçte Esen 9. Sınıftaki öğrencisi Aliyima'yla yakınlaşır. Hatta bir gün at sürerler beraber, ilk etkilenme burada olur. Sonrasında Aliyima'nın ailesinin yanına gelirler. Aliyima'nın dedesi Kadırcul

ve eşi Zeynep onu çok iyi karşılarlar. Hatta Evlerinde misafir ederler. Kadırcul onu hatırlar ve ona annesinden bahseder. Hatta babasının yaşadığını da söyler ve Esen çocukları gezi için götürdüğü Taşkent'te babasının evine uğrayıp annesinin fotoğrafını ister. Yaşlı adam onun oğlu olduğunu daha sonra anlar ve bir daha gelirse diye ona bir mektup yazarak kendini affettirmeye çalışır, neden dönemediğini anlatır. Esen daha önce bir gün bile olsa gönül ilişkisi kurduğu bir gelinin evine uğrar, ondan hatıra defterini geri alır ve öğrencileriyle köye geri döner. Okul dönemi başlayınca ilçeden çağrılır, kendisine müdürlük teklif edilir ama başka bir köyde. Esen bunun bir uzaklaştırma olduğunu anlayıp kabul etmez. Okula müfettiş çağırılmasını talep eder. Müdür Biybala, Corokul ve Baymat'ın aracılığıyla bir plan hazırlar. Esenin bir öğrencisine tecavüz ettiğine dair valiliğe bir mektup iletir. Fakat müfettiş geldiğinde Esen kendini savunur, Baymat da mektubu kendisinin yazdığını itiraf eder, Esen aklanır. Esen'e müdürlük teklif edilir, kabul etmez. Öğretmen olarak kalır. Babasının evine geri gider ve babasının öldüğünü öğrenir. Mektubu okur babasının itirafını öğrenir. Yaşlı kadınla yaşamaya karar verir. Aliyma okumak için şehre gelmiş ve yurttan kalmaktadır. Esen artık evlenmesinin gerekli olduğuna karar verir, Aliyma'yla görüşmek için kaldığı yurda gelir. Onu bekler.

İlk Öğretmen Özet

Kitapta olaylar; anlatıcı konumunda bir ressam, köyün eski öğretmeni Duyuşen ile ünlü bir felsefe profesörü olan Altınay Süleymanova arasında geçmektedir. Hikâye, ressam ve Profesör Süleymanova'nın köydeki okul açılışı için köye davet edilmeleri ile başlamaktadır. Ressam da profesör de uzun zamandır köye gitmedikleri için 2-3 gün kalmak üzere daveti memnuniyetle kabul ederler. Köy ahalisi Profesör Süleymanova'yı törenle karşılar ve onu memnun etmeye, sevgilerini göstermeye çalışırlar. Coşkunun bir hava vardır. Bu durum artık köyün postacılığını yapmakta olan eski öğretmen Duyuşen'in okul açılışı için telgrafları getirmesine kadar devam eder. Törene davet edilmesine rağmen Duyuşen teslim edilmesi gereken telgraflar olduğunu bahane ederek, içeri girmez ve gider. Profesör Süleymanova, Duyuşen'in adını duyunca tedirgin olur ve o gün köyü terk eder. Köylüler bu nedensiz ayrılışa çok üzülmürlükler ancak Profesör Süleymanova'yı da kalması için ikna edemezler. Acaba Profesör Süleymanova neden böyle acele etmiştir? Ressam, bu olaydan birkaç gün sonra Profesör Süleymanova'dan bir mektup alır. Mektupta Profesör Süleymanova neden köyden ayrılmak için acele ettiğini ve geçmişine dair birçok itirafları anlatmaktadır. Ressam'da kitabın geri kalanında bütün olanları Profesör Süleymanova'nın ağzından çıktığı gibi anlatır. Yıl 1924, Profesör Süleymanova o zamanlar 14 yaşında genç bir kızdır. Anne ve babası öldüğü için amcasının yanında oturmaktadır. O günlerde, köye sırtında asker kaputu olan, genç bir yabancı gelir. Üniformalı birinin belirmesi köyde büyük bir olaydır. Gencin adı Duyuşen'dir. Hükümet tarafından köye okul açmaya, çocuklara ders vermeye gönderilmiştir. O zamanlar 'okul', 'öğretim' gibi kelimelerin anlamını kimse bilmemektedir. Duyuşen köy halkını toplayarak kendisinin buraya çocukları okutmak için görevli olarak gönderildiğini söyler ve tepedeki eski tavlının onarılmasını teklif eder. Köy halkı çocuklarının okumasına karşı çıksa da Duyuşen'in Sovyet yönetiminden gelen yazılı emir kâğıdını göstermesi üzerine korkarak kendilerinden bir şey istenmemesi şartı ile çocuklarının okula gitmelerini kabul ederler. Duyuşen de bu durumu çaresiz kabul eder. Tek başına tavlayı onarmaya başlar. O günlerde Süleymanova arkadaşları ile birlikte dağda tezek toplamaktadır. Duyuşen onları görür ve onlarla çok sıcak, içten bir şekilde ilgilenir. Bu

durum çevresindekilerden hep kabalık gören Süleymanova'yı çok etkiler. Duyuşen okulu tamir eder ve eğitime başlar. Her gün bıkmadan tek tek çocukları evlerinden toplayarak okula götürmektedir. Aslında Duyuşen bu işe plansız programsız, eğitim yöntemlerinden habersiz başlamıştır. Zaten kendisi de okuma yazmayı askerde öğrenmiştir. Doğru düzgün alfabeyi bile bilmemektedir. Yine de kendisi bütün bildiklerini büyük bir sabırla anlatır öğrencilerine. Her öğrencinin ayrı ayrı başına geçerek kalemin nasıl tutulacağını, daha anlamadıkları bir sürü şey anlatır. Duyuşen aynı zamanda büyük bir Lenin hayranıdır. Sık sık öğrencilerine onun ne kadar büyük bir lider olduğunu anlatmaktadır. Bütün bu yaptıklarından dolayı Süleymanova, Öğretmen Duyuşen'i büyük bir kahraman olarak görmektedir... Süleymanova yaşça diğerlerinden büyük olması nedeniyle de oldukça çabuk öğrenmekte, Duyuşen'in de takdirini kazanmaktadır. Süleymanova'nın Duyuşen'e olan hayranlığı her geçen gün artmakta, onla beraber geçirdiği her an onu çok mutlu etmektedir. Duyuşen de aynı şekilde Süleymanova üzerine çok titremektedir. En büyük hayali ise onun şehirde öğretime devam etmesidir. Bir gün Süleymanova'nın amcasının evine kaba saba yabancılar gelir. Süleymanova oldukça tedirgin olur. Bir şeyler olacağından korkmaktadır. Nitekim yengesi onu evlendirmek için kararludur. Süleymanova okula gider. Duyuşen bu durum nedeniyle onu eve göndermez. Beraber kaldığı yaşlı bir ailenin yanına götürür. Kendisini sonuna kadar savunacağına dair söz verir. Ertesi gün okula teyzesi ve yabancılar gelir. Süleymanova'yı zorla almak isterler. Karşı çıkan Duyuşen'i de oldukça hırpalayarak, Süleymanova'yı alıp giderler. Artık Süleymanova o kaba saba adamın karısıdır. Hem de ikinci karısı. Süleymanova bu duruma ancak üç gün dayanabilir. Üçüncü gün kaçmaya çalışırken Duyuşen iki jandarmayla beraber ansızın çıkagelir. Kaba saba adamı tutuklatarak Süleymanova'yı geri alır. Ertesi gün yönetimle görüşerek Süleymanova'yı okuması için kente götürür. Ayrılırken Duyuşen Süleymanova'ya ondan hiç ayrılmak istemediğini, ancak buna hakkı olmadığını, onun gerçek bir öğretmen olmasını çok istediğini belirterek çok üzüntülü bir şekilde ayrılırlar. Süleymanova daha sonra işçi üniversitesini bitirir. Moskova'ya gider, enstitüye başlar. Öğrenim yıllarında çok güçlükle karşılaşır, umutsuzluğa kapılır. Ancak böyle zamanlarda öğretmeni Duyuşen'i hatırlayarak önüne çıkan bütün güçlükleri yener. Üniversite de iken Süleymanova Duyuşen'e mektup yazar ancak karşılık alamaz. Yıllar geçer, öğrenim hayatı, savaş yılları nedeniyle Süleymanova köye uzun yıllar gidemez. Duyuşen'den de hiç haber alamaz. Savaş zamanında köyden ayrıldığını, ancak geri dönmediğini hatta bazılarının onun ölmüş diye söylediğini duyar. Yine de Süleymanova, Duyuşen'i hiç unutmaz, hayalinden çıkaramaz onu. Gördüğü insanları ona benzetir. Yıllar geçer, artık Süleymanova evlenmiş, tanınmış bir felsefe profesörüdür. Mektubunda, uzun bir aradan sonra okul açılışı için köye geldiğinde Duyuşen'le karşılaşınca çok utandığını, onu yıllarca yeterince araması nedeniyle çok üzüldüğünü belirtir. Ayrıca kendisine gösterilen sevgi yüzünden suçlar kendini. Bu törende en önemli yerde kendisi olmamalıdır. Bu ilk öğretmen Duyuşen'in hakkıdır. Bu yüzden çok üzülmüş ve utanmıştır. Duyuşen gençlere mutlaka anlatılmalıdır. Bunun için köye geri döneceğini ve yeni açılan okula 'Duyuşen'in Okulu' adının verilmesini teklif edeceğini belirterek mektubuna son verir.

1. ROLAND BARTHES'İN METİNLERARASILIK KURAMI VE BEŞ KOD:

Roland Barthes, Fransız bir göstergebilimcidir ve metinlerarasılık konusunda da dikkate değer fikirlere vardır. Barthes, metnin kendinden önce gelen, onun içerisinden geçen ya da onu aşan izlerden, parçalardan, düzgülerden oluştuğunu kabul eder (Aktulum 2000: 55). Buna göre önce

yazılan bir metin daha sonra yazılan bir metne de ışık tutabilir, o metinde kendinden izler bırakabilir. Barthes, *S/Z* adlı yapıtında kapalı metin kavramı yerine açık metinden söz eder. Yani metinler kapalı değil, diğer metinlerle ilişkili olabilecek açıklıktadır.

Her metin bir metinlerarasıdır; onda farklı düzeylerde az çok tanınabilecek biçimler altında öteki metinler yer alır: Daha önce edinilen ekinden gelen metinler ile etrafımızdaki ekinden gelen metinler. Her metin eski alıntılarını yeni bir örgüsüdür (Aktulum 2000: 56). Barthes, sıklıkla tekrar ettiği gibi, metni ilk kez yazılan bir metin olarak almayı, onun daha önce yazılmış bir metinden alıntılarla örülmüş yeni bir metin olmasını savunur.

Barthes'e göre metin üretkenliktir. "Metin her an ve hangi taraftan ele alınır alınsın işler, yazıldıktan sonra bile işlemeye ve bir üretim süreci sürdürmeye devam eder" (Aktulum 2000: 56). Burada asıl anlatılmak istenen metnin canlılığıdır. Metinlerde bir devamlılık söz konusudur.

Barthes, metni bir yazar ile alıcısı arasında kurulan bir ilişki değil, bir yapıt ile başka yapıtlar arasında kurulan, başka metinlerin keşiştiği bir alan olarak görür (Aktulum 2000: 57). Çünkü metin artık yazardan sıyrılarak başka metinlere doğru bir yolculuğa çıkmıştır. Burada metin ve metin arasında kesişim noktalarına dikkat etmek gerekir. Yazar ve okuyucu arasındaki ilişkiyi okuyucu boyutunda değerlendirerek okuyucuya da görev yükler. "Barthes'in dediği gibi, yazarın ölümü okurun doğumunu hazırlar, yazar bir metni hazırladıktan sonra söz hakkı artık okurundur" (Azap 2012: 16).

Okuma aynı zamanda bireysel bir uğraştır Barthes'e göre. Öyleyse farklı metinler arasında yapılan yaklaşımlar okumanın zorunlu bir aşamasıdır, ancak tek bir yazı olgusu değildir (Aktulum 2000: 58). O zaman metinlerarasılıktaki okuyucunun fikirleri, çıkarımları öznellik boyutunu katsa da tek başına yeterli olmaz.

Roland Barthes *S/Z* kitabında bir metni meydana getiren beş koddan söz eder. Bunlar; yorumbilgisel kod, anlambirimcikler (anlamsal kod), simgesel kod, özgür seçim edimleri (eylemsel kod), kültürel koddur (Barthes 2016: 28-29). Beş kodun anlaşılması için kodun ne olduğunun iyi anlaşılmasını isteyen yazar şöyle der: "Burada kod olarak adlandırdığımız şey bir liste değil, ne pahasına olursa olsun yeniden kurulması gereken bir paradigmadır. Kod, bir alıntılar perspektifi, bir yapıtlar serabıdır" (Barthes 2016: 31). Bu açıklamada dikkat çeken nokta, kodların mutlaka bulunması gerekliliğinin vurgulanmasıdır, kodlar zorunludur. "Bu birimler, şu hep daha önce okunmuş, görülmüş, yapılmış, yaşanmış, bir şey kadar parlaktır: Kod, daha önce olmuşun izidir" (Barthes 2016: 31). diyerek düşüncelerini tekrarlayan Barthes, kodların bir iz olduğunu belirtir. Barthes'in kuramından yola çıkılarak "*İlk Öğretmen*" hikâyesi ve "*Olgun Nesil*" romanı her bir kod başlığı altında, kodların özelliklerine göre incelenecektir.

1.1. Yorumbilgisel Kod:

Yorumbilgisel kodun dökümü farklı (biçimsel) öğeleri birbirinden ayırmaktan oluşacaktır. Bu öğelere uyararak odağa bir bilmece yerleşir, varlığını ortaya koyar, oluşur, sonra da gecikir ve en sonunda çözümlenir (Bu öğeler kimi zaman eksik olacak, çoğunlukla da yinelenenlerdir; sürekli bir düzen içinde görünmeyeceklerdir.) (Barthes 2016: 30). Barthes'in de anlatmaya çalıştığı gibi bu bölümde metinlerin ilişkisi okuyucu tarafından keşfedilir.

İlk Öğretmen hikâyesi ve *Olgun Nesil* romanında öğretmen sembolü ön planda ve öğretmen; yeniliği simgeleyen, çocukların eğitimi için çabalayan birer tiptir. İlk göze çarpan benzerlik, iki eserin öğretmen sembolü etrafında birbirinden etkilenmişliğidir. Bununla beraber iki eser arasında birçok ortak yön bulunmaktadır. Öncelikle eserlerin yazılış tarihlerinin bilinmesi, hangisinin hangisinden etkilendiğini ortaya koymada önemli bir veridir. *İlk Öğretmen* 1962 yılında kaleme alınmıştır. *Olgun Nesil* 1975 yılında kaleme alınmıştır. Buradan çıkarılacak sonuca göre *Olgun Nesil*, *İlk Öğretmen*'den etkilenmiş denilebilir.

1.2. Anlambirimcikler (Anlamsal Kod):

Bu bölümde metinlerarası ilişki anlam tabakasında incelenir. Barthes, *S/Z* kitabında anlambirimciklerle ilgili şu sözleri paylaşır:

Anlambirimcik, kişileri, yerleri, nesnelere yananlamlayıcı bir ögedir, bunun gösterileni de bir niteliktir. Nitelik bir sıfattır, bir özniteliktir, bir yüklem (örneğin; doğa dışı, karanlık, yıldız, karma, aşırı, dine saygısız vb.).Yananlam apaçık görülse de, adlandırılması belirsiz, yaklaşık, değişkendir. Bu gösterilenin adını saptamak büyük ölçüde içinde yer aldığımız eleştirel belirginliğe bağlıdır: Anlambirimcik yalnızca bir yola çıkış, anlama giden bir yoldur (2016: 192).

Buradan çıkarılacak sonuca göre metinlerdeki kişilerin, yerlerin, nesnelere niteliklerindeki anlam okuyucunun eleştirel belirginliğine bırakılmıştır. Fakat bu nitelikler değişkendir ve adlandırılması belirsiz olabilir. Anlama giden yol ancak bu şekilde keşfedilebilir. Olayların nitelikleri de bu şekilde kavranabilir.

İlk Öğretmen hikâyesinin *Olgun Nesil* romanı ile anlamsal boyutta kurduğu metinlerarası ilişki öğretmen simgesi etrafında olur. İki metinde de öğretmen idealist tarafıyla ön plandadır. *İlk Öğretmen*'deki Duyuşen ve *Olgun Nesil*'deki Esen öğretmenler birbirine benzer karakterdedir ve benzer olaylar yaşarlar. Duyuşen ve Esen, çocukluklarının geçtiği köyden bir süre ayrılıp tekrar geri dönmüş iki öğretmendir ve ilk başta köylüler onları tanıyamaz. İkisinin de babası yoktur. Duyuşen'in babası köyünden ayrılıp bir daha dönmeyen fakir bir molla, Esen'in babası savaşa gitmiş ve öldü haberi gelen bir askerdir. Duyuşen'le ilgili "Doğduğum köyde ölmek için geldim, diyor. Bütün ömrünü böyle tek başına geçirmiş zaten."(s. 12) ve "Ama sonra komutan filan olmadığı, kıtlık yıllarda köyden ayrılıp, demiryoluna çalışmaya giden, bir daha da geri dönmeyen Taştanbek'in oğlu olduğu anlaşıldı."(s. 15) cümleleri, Esen'le ilgili de "Kendi memleketinin havası da ayrı oluyor galiba? Göze hoşluk, gönle kuvvet veriyor."(s. 3), "Fakat kimse "Şu bizim köyün torunuymuş, komşumuzun yetimi, kendi toprağımız " gelmiş demedi, tanıyamadılar."(s. 4), "Kaçıp gidip yaşayacak değil, kaçarak gelip çalışarak burada ölünecek yermiş."(s. 5), "Baharda kötü haber geldi. Genç gelin kimseye göstermeden, kimseye söylemeden ağladı, acıyı kendi başına yaşadı ve artık tutunacağı şey karnındaki çocuğuydu."(s. 53) cümleleri anlamsal olarak aralarındaki ilişkiyi göstermek açısından önemlidir.

Duyuşen, okul açması ve çocuklara eğitim vermesi için ordudan görevlendirilerek köyüne geri gönderilmiştir. Kitapta geçen şu cümleler söz konusu nitelikleri açıklar: "Ben molla değilim aksakal, ben öğretmenim. Beni buraya komsomol gönderdi, çocukları okutayım diye."(s. 16) Esen ise Filoloji Fakültesi'nden Rus dili öğretmeni olarak mezun olmuş ve köyüne atanmıştır.

Gel gelelim ki, Rus Dili öğretmeni olarak Kırgız okullarında ders vermiş, Isık-Köl, Narın bölgelerinde çalışmış biri olarak doğduğu yerlere olan özlemi, hiçbir zaman aklından çıkaramadığı, eskidikçe daha da ağır bir hüznü dönüştürmüş şiir gibi gönlünü derinlerden etkileyen anne hatırası, onu ipsiz kendine bağlayıp çekerek, buraya “Tooluk” okuluna kadar getirmişti.”(s. 100)

İkisinin de köylerine dönmesi o kadar tesadüfi değildir ve hizmet etme amacı güder.

Duyuşen, Esen kadar eğitimli olmasa da ikisi de idelist ve tutkuludur. Duyuşen bir ilkokul öğretmenidir, Esen ise lise öğretmendir. Duyuşen’in ilk dersinde öğrencisinin gözünden anlatıldığı bölümde onunla ilgili özellikler açıkça görülür:

Çocuklar, ben size okumayı saymayı öğreteceğim, sayıların harflerin nasıl yazılıp okunduğunu göstereceğim diyordu Duyuşen. Ne biliyorsam hepsini size öğreteceğim... Düşündükçe hala şaşıyorum. Kendisi bile heceleyle heceleyle okuyabilen, elinde tek ders kitabı, sıradan bir alfabeti bile bulunmayan bu adam böylesine büyük bir işin nasıl altından kalkabilirdi. Bildiğimiz, Duyuşen plansız programsız, eğitim yöntemlerinden habersiz başlamıştı bu işe. Daha doğrusu böyle şeyler olduğundan haberi bile yoktu. Duyuşen bildiği gibi, uygun gördüğü gibi okutuyordu bizi. Ama işine iyi niyetle, tutkuyla sarılmıştı.” (s. 26)

Esen’in öğrencileriyle birlikte pamuk tarlasına yardıma gittiği bölümlerde Duyuşen’e benzeyen yönleri belirgindir:

Ustannın dediklerindense yaptığı işe, kendine hakim olması için çırağı nasıl daha etkileyiciyse, Esen de erkenden kalktı, geç yattı, gündüz de beraber çalışıp, onlar ne yerse ondan yedi, öğrencilerinden hiç ayrılmadı. Akşamları da biraz oyun oynatıp, şiir okuttu, temizlik, insanlık, dostluk, insanların halkına olan sevgisi vs. konularda tartışmalar düzenledi, çocukları dinledi, kendisi de konuştu.(s. 21)

Duyuşen ve Esen’in anlam kodunda birbirine yaklaştığı noktalardan biri de belli çevrelerce benimsenmemeleridir. Duyuşen, köye gelip okul açma isteğini belirttiğinde köylüler şiddetle karşı çıkar, çocuklarını okula göndermek istemezler. Gördükleri yerlerde onunla açık bir şekilde alay bile ederler. “Biz köylüyüz. Eskiden beri toprak doyuruyor bizi. Çocuklarımız da bizim gibi yaşayacak. Neden okusunlar? Okuma yazma memur takımına gerek, biz basit köylüleriz. İşimize karışmasan daha iyi olur.”(s. 16) cümleleri çocuklarını okutmak istemeyen köylülerin öğretmeni istememelerini anlatır.

Vah zavallı. Öğretmen olmak da öyle pek kolay bir iş değil anlaşılabilir. –Ya ne sandın, bak nasıl kamburlaşmış. Bey uşağı sanırsın. – Konuşmasını dinlesen, kendinden büyük adam yok. – Elinde mühürlü kağıdı var adamın, bütün gücü ondan geliyor.”(s. 19) “O zaman bilgisizlikten mi, düşüncesizlikten mi, Duyuşen’le alay ederlerdi insanlar. Özellikle de dağlarda yaşayan, buraya sadece değirmene inen zenginler. Dere kenarında ne zaman bize rastlasalar, alayla kaş göz eder, besili atları üstünde, yana eğdikleri tilki derili kalpakları, koyun postundan şık gocuklarıyla kasıla kasıla giderlerdi. Bize küçümseyerek güler: - Bak, hele öğretime, derdi içlerinden biri, biri sırtında biri kucağında... Arkadaşı atını kamçılar: -Vay anasını, nasıl da boş bulunmuşum böyle, keşke ikinci karı yerine bu herifi alsaymışım!(s. 28)

Cümlelerden de anlaşılacağı gibi öğretmenin çalışkanlığını ve azmini anlayamayan köylüler onunla ve yaptıklarıyla alay eder, hatta işi çirkin yakıştırmalara kadar götürebilirler.

Esen'in karşılaştığı problem ise müdürü ve öğretmen arkadaşları olur. Müdür ve öğretmenlerden bazıları, kendilerinin işini bozduğunu ve onlar için tehlike yaratabileceğini düşündükleri Esen'in ayağını kaydırmak için planlar dahi yaparlar. Metinde geçen konuşmalar müdür ve öğretmen arkadaşlarının Esen hakkındaki düşüncelerini açıkça belli eder niteliktedir:

Özellikle de onun kendi işine olan düşkünlüğü, köy işlerine yardım ederken aksayan dersleri, bazı öğretmenler gibi “ders yapılmıştır” gibi göstermeden, telafi dersleri düzenleyerek, elinden geldiği kadar iyi öğretmeye çalışması başkaları tarafından çokbilmişlik olarak algılanmıştı. “Allah, Allah, durmadan çalışarak kime övünmeye, kimin gözüne girmeye çalışıyor acaba?!” diyen Corokul’u bir taraftan kimseye belli etmese de kiskandırdıyordu. “Daha genç, yorulmaya zamanı olmadı, bakarız bir gün semeri boşalmış yaralı at gibi işten kaçmış. Şimdilik benim için küçümseyici sözler söyleyebilir!” Akraba arayan bir zavallı mı, içimize girip, her şeyimizi öğrenip sonra düşman olacak üç kağıtçının birisi mi? Buraya onu kim gönderdi acaba?” diye, düşünerek, işinden de, tavrından da taviz vermeyen bu adamın torpilinin kim olduğunu araştırıp bulamıyordu. Eğer bir şey öğrenirse ona göre davranacaktı.”(s. 29) “Bul zayıf noktasını bul, Coken! dedi Biybala kararlı. –Hep beraber kovalım onu! (s. 31)

Duyuşen, Lenin’in ölümünden sonra partiye üye olmaya gider. “Duyuşen koluyla gözyaşlarını silerek konuştu: -Ben bugün belediyeye partiye üye olmaya gidiyorum. Üç gün sonra dönerim.”(s.32) Esen de partiye üye bir öğretmendir. “Partiden misin, diye sordu Corokul. –Dört yıl oldu, üniversite son sınıftayken girmiştım, dedi Esen.”(s. 5)

İlk Öğretmen kitabında anlatımı başlatan, Duyuşen’in öğretmenlik yaptığı köyde okuyup ressam olmuş birisidir. Köye geldiğinde eski okulunu hatırlar ve eski okulun yerini soruşturur:

Bu tepeye nedendir bilmem “Duyuşen’in okulu” derler bizim köyde. Söylediklerine göre eskiden bu tepede bir okul varmış. Oysa şimdi en küçük bir iz bile kalmamıştı ondan, silinip gitmişti... Eskiden şu tepede bir samanlık vardı. Duyuşen okul yaptı oraya, çocukları okutmaya başladı. Okula da pek benzemiyordu ya sadece adı okuldu. Ne garip zamanlardı onlar!... Bir taş bile kalmadı o samanlıkta şimdi. Sadece adı kaldı... Uzun zaman oldu, bu köyün çocukları yukarıdaki ortaokula gidip geliyor, diye cevap verdi. (s. 9)

Olgun Nesil'de de üçüncü kişi ağzı kullanılmaktadır. Esen de köye ilk geldiğinde eski okulu hatırlamış ve onu soruşturur:

O kırmızı surun arkasındaki düzlükte okul olması lazımdı. Okulun ismini Esen hatırlayamadı, annesiyle beraber o zaman büyük görünen küçücük okulun yanındaki küçük, topraktan yapılmış evde yaşadıklarını hatırladı... Bayke, eskiden şuralarda bir okul var mıydı? diye sordu Esen.”(s. 2) - Evet şuralarda bir küçük okul vardı. “Kızıl Tuu” adında. Savaştan sonra yol üstü, ulaşım da daha kolay diye yerine bu ahırı yaptılar. (s. 3)

Köye geldikten sonraki izlenimlerini anlatan kahramanların okul tasvirlerinde ortak niteliklerin kullanıldığı göze çarpar. *Olgun Nesil* romanında Esen’ in sözlerinden anlaşılacağı gibi eski okulun yerine ahır ve başka yere yeni bir ortaokul yapılır. *İlk Öğretmen* hikâyesinde okul eski bir tavladır². Duyuşen tarafından onarılır ve daha sonra okul yıkılır, yok olur. Yeni bir okul açılır. “Çiçek verdiler ve onun adına yeni okulun onur defterini açtılar.”(s. 11)

² Tavla: At ahır. (Türk Dil Kurumu Yayınları online sözlükten alınmıştır.)

Hatta iki metinde de kahramanların köye geldiklerinde gözlerine çarpan iki ağaç anlatılır. *İlk Öğretmen*' de geçen "Köyün üst tarafındaki tepede, iki büyük kavak göklere doğru ağmaktadır. Kendimi bildim bileli oradadır onlar... Bizim köyde bir sürü ağaç vardır, hem de türlü türlü. Ama bu kavaklar bambaşka, onların kendi dilleri, türkü söyleyen yürekleri var."(s. 6) cümleleri ağaçları diri ve görünür tasvir ederken; *Olgun Nesil*'de geçen "Sadece iki dut ağacını görebildi, fakat onlar da sulanmadığı için yaprakları sararmış, güzellikleri kaybolmuş, kurumaya başlamışlardı."(s. 2) cümlesinde bahsedilen ağaç görünür bir şekilde ama biraz kurumuş tasvir edilmektedir.

Duyuşen ve Esen'in hayatlarında birçok benzerlik olması ve bununla beraber öğretmen nitelikleri, öğretmenlerin karşılanmaları, öğretmenlere olan yaklaşım, okul, köyde ilk görülen nesnelere açıncadan da kurulan ilgiler, iki metnin anlamsal kodda metinlerarası ilişkisi olduğunun kuvvetli dayanaklarıdır. Bunların dışında da değinilecek bazı olayların ve kişilerin niteliklerinde benzerlikler vardır.

Duyuşen, köye ilk geldiğinde köylülerden yardım ister fakat bir destek göremez. Bu yüzden okulu tek başına yapmak zorunda kalır:

Şimdi her şey ortada. Sen kendi işini kendin gör yiğit. Aylık alacaksın madem, okut çocukları öğret. Hazineye para çok. Bizim de yakamızı bırak. Kendi derdimiz zaten başımızdan aşkın... O günden sonra siyah kaputuyla Duyuşen, yapayalnız, her sabah keçi yolunu tırmanarak tepeye, eski tavlaya gidiyordu. Köye akşamın geç saatlerinde iniyordu. Sırtında bir bağ deveotu ya da samanla yürüdüğünü görüyorduk sık sık. (s. 18)

Esen ise göreve başladığı okulda bazı aksaklıklar görür, öğretmenlerin işlerini ihmal ettiğini fark eder fakat derdini kimseye anlatamaz. Özellikle yardım etmek amaçlı çocuklarla gittiği pamuk toplama yerinde diğer öğretmenler işlerini Esen'e yüklerler:

Corokul ise işin iyi gitmesinden memnun, her gün "Başkanla görüşeceğim." diye merkeze doğru gidiyor. "Belki gereklidir." diye düşünen Esen onun ne yaptığını, nereye gittiğini hiç sormuyor. Baymat da bütün yükü üstünden alan Esen'den çok memnun. "Ya, daha kuvveti yerinde genç çocukmuş, işe başkanlık etmesi bu yüzden hepsinden iyi oldu..." diyor, eğer duyarsa belki vazgeçer diye de ona hissettirmemeye çalışıyor. (s. 21-22)

Duyuşen'in öğrencisi Altınay ile Esen'in annesi Kanım arasında bir benzerlik oluşturulur. Altınay, teyzesi tarafından kendinden büyük bir adamla evlendirilmek istenir. Altınay'ı kocasının evinden Duyuşen kurtarır. "Kötü kara yüreğin ömür boyu gün görmesin teyze. Gözyaşlarımla, kanımla boğul. Bu gece, henüz on beş yaşındayken gelin oldum. Oysa o kötü adamın çocuklarından bile küçüktü yaşım."(s. 43). Kanım da annesi ve babası tarafından yaşlı bir adamla evlendirilmek istenir. Kanım'ı evlilik onayını vermek için getirdikleri yerde müfettişlerin içinde olan gençlik birliğinden bir genç adam evlenmekten kurtarır.

Kanım da bir evin tek çocuğuydu. Savaşın önceki sene babası onu söz kestiği birine vermek istedi. Damat diyince, kızıl yanaklı, bıyıkları daha yeni çıkmaya başlamış, genç, cesur birini hayal ederdi. Kalbi dük-dük diye heyecanlanırdı. Bir gün damat geldi. Yengeleri evin arkasında görüşme ayarladılar. Kız yüzüne bakınca, yanında yüzü gözü kırışmış, beli bükülmüş birini gördü. Korkudan eve kaçtı. Ağlamasına bakmadılar."(s. 49)

İlk Öğretmen'deki Altınay ve Olgun Nesil'deki Aliyma karakterleri öğretmenlerinin ilgisini çekerler. Altınay öğretmeninden hoşlanır. Onu bir kahraman olarak görür. "Öyle güzel gülümsedi ki yüreğime bir sevgi, sıcaklık yayıldı."(s. 20), "Elveda öğretmenim, elveda ilkokulum, elveda çocukluğum, ilk aşkım elveda."(s. 54), "Farkında olmadan büyük kahramanlık gösterdi. Evet, kahramandı."(s. 26) Olgun Nesil'de Esen öğretmenin Aliyma'ya ilgisi daha baskın işlenir. Öğrencisi Aliyma da onu beğenmektedir.

Hocam... diye gülerek atıyla önünden geçti. Kara at terlemeye başlamıştı. Esen ne zamandır atın koşmasından zorlanmış, epeyce yorulmuştu, onun arkasından atını koşturmadı: "kudurmuş kız!..." diye bakakaldı. O anda dünya gözüne kocaman göründü, gönlünde gül açmış gibi sevindi, "kudurmuş kız..." sözüyle beraber kalbindeki sıcak sızıyı da sezmiş gibi oldu...o anda utandırmak yerine bu güzel gülen kızın tekrar gülmesini, gülerken onu izlemeyi istedi."(s. 34) Esen şuan hayalleriyle sarhoş bir halde, kıza doğru bayılacak gibiydi. Kız da bunu hissetti mi acaba?...Ama bu hoca yumuşak karakterli, herkese iyi davranıyor, insanların gözüne bakarak konuşuyor, her şeyi biliyor ama biliyorum diye övünmüyor, her zaman saygılı... Yiğitlerin hepsi niye onun gibi olmuyor? diye içinden geçirdi. (s. 35-36)

Altınay Duyuşen'le, Aliyma da Esen'le bir gece aynı evde kalır. Altınay, Duyuşen'in yanlarında kaldığı ve kendilerinin de uzaktan akraba olduğu Saykal ninele teyzesi tarafından yollanır, o gece Duyuşen'in gelmesini orada bekler. Esen Aliyma'nın ailesinin evinde misafir kalır. "Yorganımı başımdan aşağı çektim. Sessizce ağladım. Ama Duyuşen hemen fark etti. –Sobanın yanında kim ağlıyor böyle? dedi... Sakinleşip uykuya kadar Duyuşen başucumda oturdu. Alevler içinde yanan anlımı serin elleriyle okşadı."(s. 39-40)

Esen'in de bir gece Aliyma'nın evinde misafir kalır. "Gecenin hangi saati olduğu belli değil, soğuk bir şeyin alnını üşüttüğünü hissederek uyandı Esen... Birinin öbür taraftan "hi-hi-hi..." diye güldüğünü işittiler. "bu kuduruk kız!..." dedi nedense kızmadan, tam tersine kalbinde bir sıcaklık hissederek, gülümsedi Esen."(s. 63)

Duyuşen'in Altınay'la aynı evde kaldığı gece de ve Esen'in Aliyma'yla aynı evde kaldığı gece de hareketli geçer. Duyuşen'in eve dönerken bindiği ata kurtlar saldırır, atı parçalarlar. "Koca karı, dedi, birini kovalıyor bunlar. İnsan mı at mı bilmem, sarıyorlar. Duyuşen olmasın?... Kurtlar peşimize takılınca iyice yoruldu at. Köye kadar dört nala koştu, buraya gelince ayakları kesildi, düştü. Kurtlar üstüne atıldılar."(s. 36-37) Esen'in Aliyma'nın evinde kaldığı gece ise kuvvetli bir rüzgâr çıkar ve hayvanları huzursuz edir. Burada ise kara at kaçır.

Yoldan gelen yorgun kara aygırı biraz dinlensin diye bağlamıştı Aliyma. Soğuk yelden üşüdü mü yoksa "soğukta ne oldu acaba" diye öbür atları mı düşünüyor bilinmez, yeri tekmeleyerek, kişneyip duruyor... Dışarda rüzgâr esiyordu. Kara at ayaklarıyla yeri eşeleyip kişniyordu... Aliyma gelip yularını çözer çözmez bir hayalet gibi gecenin rüzgârlı koynuna daldı. (s. 63-64)

Duyuşen Altınay'dan umutludur ve onu şehre okumaya gönderir.

Berrak dereciğim benim, diye okşadı beni. Akıllı bir kızsın. Seni şehre bir yollayabilsem. Nasıl bir insan olur senden, nasıl bir insan.(s. 30), "Altınay elimden gelse seni hiçbir zaman ayırmazdım yanımdan, ama buna hakkım yok. Okumalısın sen. Ben pek okumuş bir insan değilim. Gitmelisin... Az sonra ayrılıyoruz, dedi titreyen sesiyle. Mutlu ol Altınay! Oku, durmadan oku. (s. 53)

Esen de Aliyma'dan umutludur ve onu şehre okumaya gönderir.

Geçen yaz Aliyma okula giderken Esen onu otobüse kadar götürmüştü. “Bundan böyle, Alıştay, kazançlı bir öğrenci olacaksın- yeni çevre, yeni arkadaşlarla karşılaşacaksın, düşünce dünyanın geliyecek, insanlara, davranışlara, düşüncelere bakış açım değişecek, geçmişte yaptığım işler hakkında düşünecek, düşüncelerini değiştirmeye ve geliştirmeye başlayacaksın. Büyüyeceksin Alıştay!” dediğini hatırladı... (s. 127)

Şehre okumaya giden öğrencilerin ikisi de bir süre sora öğretmenlerine mektup yazarlar. Altınay'ın ağzından anlatılan şu bölümde öğretmene hislerini açtığından bahseder ama karşılığını alamaz:

İşçi fakültesinde okuduğum sırada Duyuşen'e bir mektup yazdım. Onu sevdiğimi, beklediğimi söyledim. Cevap vermedi. Bende bir daha yazmaya çekindim. Bence mutluluğumuzu, bilerek engelledi, okumamı istiyordu çünkü. Belki haklıydı... belki de cevap vermemesinin başka sebepleri vardı. (s. 55)

Esen ise mektubu alınca çok heyecanlanır hatta biraz da endişelenir.

Esen zarfı açtı. İçinden beyaz çiçekli bir kartpostal çıktı. “İyi günler, Hocam?” el yazısını tanıyarak sevindi. O anda Aliyma'nın yüzünü hatırladı. İki eli titrediydi, Esen gerisini okuyamayıp, sevincinden dona kaldı... “Neler yazdı acaba “ sorusu endişelerini arttırıyor, mektubun devamını okumaktan çekiniyordu. “Hocam sizin söylediğiniz gibi oldu. Yeni arkadaşlar buldum. Hocam, beni tebrik edebilirsiniz, yılbaşında evleniyorum!” demiş midir? Esen'in kalbi çarptı. (s. 127-128)

Görüldüğü gibi iki metin anlamsal kodda metinlerarası ilişki bakımından değerlendirildiğinde birçok benzer yöne sahiptir.

1.3. Simgesel Kod:

Roland Barthes Sarrasine adlı eseri incelediği *S/Z* adlı kitapta simgesel alanla ilgili şöyle bir açıklama yapar:

Simgesel alanı yapılandırmaktan da daha fazla kaçınacağız; bu alan, çokdeğerliliğin ve geridönüşlülüğün kendine özgü yeridir; demek ki temel görev, bu alana birbirine eşit birçok girişten girildiğini göstermek olarak kalacaktır hep, bu da onun derinliğini ve gizini sorunlu kılar. (2016: 30)

Bu alan metinlerarasında ortak kullanılan simgelerle yazarların neyi kastettiğinin ortaya konulacağı bölümdür. Barthes'in de bahsettiği gibi kendine özgü bazı simgeler, okuyucuya veya değerlendiriciye mesajı değişik yollardan verme imkânı sunmaktadır.

İlk Öğretmen hikayesi ve *Olgun Nesil* romanı arasında kurulan metinlerarası ortak simgesel kod şu şekilde gösterilebilir:

Simgesel Ortak Kodlar		
Anlatı Adı	Ortak Kullanılan Sözcükler	Sözcüklerin Simgesel Göndermeleri

İlk Öğretmen	Öğretmen, Okul, Öğrenci, Şehir	Öğretmen: Sovyet hükümetinin yansıması, düzen, idelistlik. Okul: Değişimin başlangıç yeri, Öğrenci: Bilgiye aç, düzenin değiştirebileceği insan topluluğu. Şehir: Değişim için gidilmesi gereken, düzenin esas yaşadığı yer.
Olgun Nesil	Öğretmen, Okul, Öğrenci, Şehir	

İlk Öğretmen metninin *Olgun Nesil* metni ile metinlerarası ilişki bakımından simgesel kodda ele alınacak ilk kavram öğretmendir. Öğretmenler, öğrencilerin eğitimi için uzmanlaştıkları belirli derslerin yükümlülüğünü alarak ders veren kişilerdir. Söz konusu metinlerde öğretmen Sovyet hükümeti tarafından eğitilmiş, toplumu Sovyet hükümeti istekleri doğrultusunda değiştirmek ve geliştirmek için köylerine dönmüş idealist karakterlerdir. *İlk Öğretmen*'de Duyuşen, askere gittiğinde orada öğrendikleriyle bir değişim yaşar ve bunu aktarmak için görevlendirilir. *Olgun Nesil*'de Esen, dört yaşındayken annesini kaybedince şehirde Rus bir çocuk yuvasına verilir. Önce orada daha sonra Rus Dili ve Edebiyatı okuduğu Filoloji Fakültesinde okuduğu dönemde Sovyet düşünce sisteminin etkisine girer. Esen için değişim yaşamış denilmesi doğru olmaz. Çünkü çok küçük yaşta Rus tipi eğitim ile donanır, kısacası zaten öyle yetişir. Ortak olan nokta; bu iki öğretmenin de toplumda bir değişim yaratmak gayesiyle görev yapmalarındır. İkisi de Sovyet ideolojisinin birer temsilcisidir. Duyuşen askerde öğrendiği kadarıyla okuma yazma yoluyla bunu yapar, Esen ise Rus Dili öğretmek aracılığıyla yapar. *İlk Öğretmen*'de Duyuşen çocuklarını okutmak istemeyenlere karşılık söylediği şu sözlerle Sovyet hükümetine bağlılığını açıkça ortaya koyar: “Demek siz bu kâğıda, çocukların okuması gerektiğini yazan ve Sovyet hükümetinin mührünü taşıyan bu kâğıda karşı çıkıyorsunuz? Kim bağışladı size toprağı, suyu, özgürlüğünüzü? Sovyet yönetiminin yasalarına kimler karşı çıkıyorlar? Söyleyin.”(s. 17) Bu cümleler hükümetin kararını onaylamaktan da ötesini ifade eder. Sovyet hükümeti Duyuşen'e göre özgürlük bağışlayıcısı bir konumdadır. Buradan çıkarılacak sonuca göre Duyuşen özüne yabancılaşmış daha doğrusu yabancılaştırılmıştır. Bu yabancılaştırma “mankurt”u hatırlatmaktadır.

“Mankurtlaşma”, sistemin robot bireyler yetiştirme projesinin eseridir. Bu bireyler geçmişine, kültürel değerlerine yabancı, özgürlükleri ellerinden alınmış, düşünme yetilerinden mahrum bırakılmış zavallılardır” (Azap 2013: 284). Çünkü kendilerine ait toprakların Sovyetler tarafından bağışlandığını düşünerek bellek varlığının ne kadar tahrip edildiğini de gösterirler. Devamında kurduğu cümlelerde düşüncelerini açıklar:

Yoksul insanlarız biz, diye başladı, bütün ömür boyu ezmişler bizi, aşağılamışlar... Bilgisizlik içindeyiz. Bugün Sovyet yönetimi bizim de ışığa kavuşmamızı, okuma yazma öğrenmemizi istiyor. İşte bunun için çocuklarımızı okutmalıyız. (s. 17)

Burada bahsedilen duruma göre ezilmiş bir halkın ışığa kavuşma yolu Sovyet hükümeti isteği doğrultusunda okumaktır. Duyuşen'in kim tarafından ezildikleri veya aşağılandıklarıyla ilgili ya bir fikri yoktur ya da inanmak istememektedir. Bu da özüne yabancılaştırıldığının, bir tür mankurt olduğunun göstergesidir. Duyuşen, bütün imkânsızlıklara rağmen ilk dersine başlamak için çocukları toplar, derse başlamadan önce bir resim gösterir:

Sonra duvarda asılı bir Rus adamın resmini gösterdi. –Bu, Lenin! dedi. Bu portreyi hiç unutmadım. ”(s. 25) Metnin başka sayfalarında Sovyet hükümetinin eğitim politikasının henüz okuma yazma çağındaki küçük çocukları nasıl hedef aldığıyla ilgili şu bölüm dikkat çekicidir: “Alfabeyi iyi kötü öğrenince, ilk olarak, ana, baba, kelimeleri yazmadan Lenin diye yazdık. Bey, ırgat, Sovyetler kelimelerini de yazabiliyorduk. Duyuşen gelecek yıl “devrim” kelimesinin nasıl yazılacağını öğreteceğine söz verdi. (s. 27)

Küçük çocukları etkileyebilmek büyüklerden daha kolaydır. Çünkü henüz sorgulama ve muhakeme yetenekleri o kadar fazla değildir. Sovyet tipi insanın yetişebilmesi için de eğitim ve dil özellikle seçilmiş iki alan olmuştur.

Mao, ideolojisini kabul ettirmek için nasıl komünizmi kullanmışsa, Ruslar da komünizmin ilkelerinden yararlanarak işgal ettiği halkı yönetmek amacını güderler. Rusların yaratmak istediği ideal insan tipi, komünizmin ilkelerine bağlı diğer bir deyişle devletin sözünden çıkmayan robot bireydir (Azap 2016: 854).

Duyuşen, Sovyet hükümetinin elidir, aracıdır. Yaptığı eğitimle kısmen başarılı olur.

Duyuşen’i dinlerken, hayallerimizde onunla birlikte cephelere giriyor, beyaz ordulara karşı savaşıyorduk. Lenin’den öyle heyecanla söz ediyordu ki sanki onu gözleriyle görmüştü. Öğretmenimizin yüce önder için anlattıklarının halk arasında uydurulmuş efsaneler olduğunu şimdi anlıyorum ama o zamanlar bunların gerçek olduğundan kuşku bile duymuyorduk. (s. 27)

Duyuşen’in kararlı tavrı etkisini gösterir, öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki etkisini de anlama imkânı sunar.

Okula vardığımızda Duyuşen, her zamanki gibi sobayı yakmaya gitmedi. Bize döndü: -Ayağa kalkın, dedi. Kalktık. –Şapkalarınızı çıkarın. Hemen çıkardık şapkalarımızı. O da kasketini eline aldı. Neden bunları yaptığımızı anlayamıyorduk. Duyuşen, soğuktan kısılmış, titreyen bir sesle: - Lenin öldü. Şu anda bütün insanlar böyle ayakta duruyor. Siz de olduğunuz yerde, kıpırdamadan durun. Buraya, portreye bakın. Ve bugünü iyi belleyin, ömrünüz boyunca unutmayın. (s. 32)

Duyuşen öğrencilerin de kendisi gibi Lenin’i sevmelerini, onun kadar heyecanlanmalarını ve onun kadar üzülmelerini beklemektedir. Buna inanmaktadır çünkü. Çocuklar için bu kadar uğraşmasını anlayamayan yaşlı Kartanbay’a şu cevabı verir:

Benim iyiliğim için konuştuğunuzu bilirim. Ama bu günün bu akılsız çocukları, yarın sizler gibi okumaya, öğrenmeye değer vermezse Sovyet yönetiminin ömrü uzun olmaz. Siz Sovyetlerin güçlenmesini, gelişmesini istiyorsunuz değil mi? Bu yüzden okulla uğraşmak bana zor gelmiyor Kartanbay. Çocukları daha iyi okutabilmekten başka bir şey istemem hayatımda. Lenin de demişti...(s. 38)

Kartanbay Lenin’in öldüğünü hatırlattığındaysa: “Sağol Kartanbay, sağol. Doğru söylüyorsun Lenin öldü. Ama biz hayatı Lenin’in arşınıyla ölçeceğiz her zaman.”(s. 38) cevabını vererek idealden sapmayacak kararlılıkta olduğunu vurgular.

Olgun Nesil’de Esen, küçük yaştan beri bir Rus etkisi altında yetişir. Göreve başladığı okulda ilk dersinde Rus dilinin neden gerekli olduğunu sorar ve aldığı cevaplar üzerinden kendi düşüncelerini belirtir.

Başka dünya halklarından geride kalmamak, gelişmek için, millet olarak daha da iyi yerlere gelmemiz için mutlaka Rusça şart, onun yardımına muhtacız. Bir bilim adamı olmak şöyle dursun, sadece o bilim hakkında biraz bilgi sahibi olmak için bile Kırgız Türkçesi kaynakları yetersiz kalır, onun için sadece SSCB'deki değil, bütün dünyadaki son durumlardan haberdar olmak lazım. Bugünkü bilim adamlarının seviyesine ulaşmanın yolu Rus dilidir. (s. 8)

Buradan da anlaşılacağı gibi Esen'de de bir özüne yabancılaşma bir mankurtlaşma izi vardır. Bu yabancılaştırmaya ilgili Gruen'in cümlesi temelde yatan sorunu açıklayabilir: "Bizi kendimize yabancılaştıran şeyin, bir zamanlar hayatta kalmamızı borçlu olduğumuza inandığımız, çok derinlere kök salmış itaat mekanizması olduğunu ancak bu şekilde görebiliriz" (2016: 40). Rusçanın yardımına muhtaç olacak kadar Rusçayı yüceltmek bir nevi Rus idealini yüceltmek mahiyetindedir. Bu tür cümleleri o derste sık sık ifade eden Esen, bazı yerlerde anadili de savunur.

Kendi dilini bilmemek, bilse de çok az bilip konuşmamak, kendi aramızda çok ayıp, çünkü o tek taraflı birisi olur, bize ise iki tarafı da aynı seviyede kullanabilenler gerek. Sadece Rusça okuyan çocukların Kırgızca bilmediği için utandıklarını veya elinden her iş gelen yetişkinlerin Rusça dilekçe yazamayıp hayatının fırsatını kaçırdıklarını gördüm. (s. 8)

Ne kadar söylerse söylesin yine de Rus dilini öne çıkarır, asıl idealinden sapmaz.

Rus dili – sosyalizmin dili, bizim gibi küçük halkları karanlıktan kurtaran, kölelikten kurtaran, bundan sonra da kanatları altında koruyacak olan komünizmin prensiplerinin dili, birliğin dostluğun dilidir."(s. 9) Esen Sovyet tipi insanın metindeki temsilcisidir. Kararlı, idealist ve çalışkandır. Daha ilk derste idealini ve öğretisini açıklamış olur. Esen, romanın birçok yerinde de komünist olduğunu vurgular; "ben bir öğretmenim, komünistim. (s. 115)

Kısacası, iki öğretmen tipi de hükümetlerin toplumu eğitmek adı altında dönüştürmek misyonuyla yetiştirildiği Sovyet tipi insanı temsil eder.

Simgesel koda metinlerarası ilişki bakımından incelenecek diğer kavram okuldur. İki metinde de okul, Sovyet hükümetlerinin istediği insan tipinin Sovyet tipi öğretmenler tarafından yetiştirildiği yerdir. Değişim okullardan başlayacak ve tüm topluma yayılacaktır. *İlk Öğretmen*'deki okul, askerde komünizmi öğrenip benimsemiş eski asker yeni öğretmen Duyuşen tarafından kurulur. Okulda çocuklara ilk öğretilen kelimelerden, duvara asılan Lenin posterinden, Lenin'in öldüğü gün yapılan yas töreninden de anlaşılacağı gibi okul, bir komünizm öğreti yeridir ayrıca. Hedef kitle henüz adını bile yazamayan çocuklardır.

Olgun Nesil'de okul imkânsızlığa sahip değildir. Epeyce öğretmeni de vardır. Fakat bu öğretmenler işlerini düzgün yapmayan ve dürüst çalışmayan öğretmenlerdir. Burada okul eski düzende çalıştığında, itibarsızlaşmış öğretmenler ve onlara uymuş, onlar gibi yaşamaya ve davranmaya çalışmış öğrencilerle doluyordur. Esen geldikten sonra okulda düzen ve disiplin, ilme önem verme konuları değer kazanır, okul aydınlanmaya doğru yol alır. Bu okul bir Rus okulu değildir, Kırgız okuludur. Esen komünizmi simgeleyen biridir ve bu düşünceyi yaymak için Kırgız okullarında Esen gibi öğretmenlere ihtiyaç vardır. Kısacası buradan çıkan sonuç; okulun da komünist düzen ve ahlakta olduğunda ne kadar iyileşceğidir.

Simgesel koda değinilecek bir diğer kavram öğrencidir. Öğretmen ve okul öğrenci için gereklidir, öğrenci için vardır. Öğrenci iki metinde de hedef kitleyi temsil eder. İki komünist

öğretmen tarafından Sovyet öğretisi doğrultusunda yetiştirilmek istenen kişiler, öğrencilerdir. Duyuşen en alt kademedeki işe başlar, Esen 9-12 sınıflar arasındaki öğrencilere hitap eder. Okula gitmek, Sovyet dili ve eğitimini gerekli görmek ve bunun için çok çalışmak esas gayelerini oluşturmalıdır. Öğretmenleri öğrencilerinin gelişimi için inanılmaz bir mücadele verirler ve bu yönleriyle öğrencilerin gözünde bir hayranlık uyandırır. Öğrenci öğretmeninden etkilendiğinde ve onu sevdiğinde sözünü dinler, öğretmeni ne derse yapar. *İlk Öğretmen*'de geçen "Gerçekten bütün bildiklerini sabırla anlatırdı bize. Her öğrencinin ayrı ayrı başına geçip kaleminin nasıl tutulacağını, daha anlamadığımız bir sürü şey anlatırdı." cümleleri öğrencinin öğretmene duyduğu hayranlığın açık bir örneğidir. *Olgun Nesil*'de geçen "Şimdi çocuklar, size bütün gücümle bunları öğretmeye çalışacağım. Siz de devamsızlık yapmayın! dedi Esen. Öğrenecek misiniz? Öğreneceğiz hocam! dediler hep bir ağızdan. Esen çocukların bu cevabından dersin amacına ulaştığını anlayarak kendince sevindi."(s. 9) cümleleri de öğretmenin öğrenciler üzerindeki ikna gücünü gösterir.

Duyuşen verdiği mücadele ve azmiyle, Esen de çalışkanlığı, bilgisi ve haksızlığa göz yummayan dürüst tavrıyla öğrencilerine örnek olurlar. Duyuşen'in Altınay'ı Esen'in Aliyma'yı etkilemesi, yapılan eğitimin öğrencilerde nasıl başarılı sonuçlar gösterdiğini de kanıtlar niteliktedir. Bu iki kız öğrenci arkadaşları içinde yaşça en büyük ve en farkındalık sahibi olanlarıdır. İki öğrenci de öğretmenleri sayesinde şehre okumaya gidecektir. Kısacası öğrenciler, öğretmenlerin uygulamak istediği eğitim anlayışının meyve verebildiğini gösteren bir çerçeve içinde yer alırlar.

Şehir, simgesel kodda metinlerarası ilişkiyi gösteren kavramlardan biridir. Şehir kavramı öğrencilerin okumaya gidip geliştikleri ve değiştikleri yer olarak gösterilir. *İlk Öğretmen* hikâyesinde Altınay'ın Duyuşen sayesinde şehre gidişiyile hayatı değişir. "Başıma gelen bunca şeyden sonra köyde bir dakika kalmak istemiyordum. Yeni bir hayata yeni bir yerde başlamalıydım... Duyuşen'in düşündüğü gibi büyük şehirlerde okudum. Anlattığı büyük pencere, büyük okullarda ders gördüm." (s. 54) Altınay üniversiteyi bitirip Felsefe doktoru olur. Büyün bu değişimin kapısı köyde aralansa da şehirde tam olarak açılır. *Olgun Nesil* romanında Aliyma da şehre öğretmenlerin destekleriyle okumaya gider. Kitapta öğrenciliği devam etmektedir. Sonuç olarak okumak isteyen, aydın kişilerin ilk uğrak yeri şehir olur.

Tabloda olmayan fakat değinme gereği görülen bir diğer kavram ağaçtır. İki metinde de köyün girişinde görülen iki ağaçtan bahsedilmektedir. *İlk Öğretmen*'de Duyuşen'in Altınay'la okulun yanına diktikleri kavak ağaçları, *Olgun Nesil*'de de okulun yanında iki tane dut ağacı tasvir edilir. İki ağaç da köye dönen öğretmenlerin geçmişinden bir izdir. Köy değişmiş, insanlar değişmiş, okullardan iz kalmamış ama o ağaçlar orada durmaktadır. Bu ağaçlar, geçen onca zamana rağmen köyüne dönen öğretmenleri geçmişten koparmayacak birer obje görüntüsündedir.

1.4. Eylemsel Kod:

İlk Öğretmen ve *Olgun Nesil* metinleri arasında ortak eylemler bulunmaktadır. Barthes Bu konuyla ilgili şöyle bir yorumda bulunur:

Metni okuyan herkes bazı bilgileri herhangi bir genel eylem adı altında toparlayabilir, kesiti kesit yapan da bu addır. Kesit ancak adlandırıldığı anda ve adlandırıldığı için vardır; kendini arayan ve kendini kanıtlayan adlandırmanın hızıyla gelişir. Demek ki, mantıksal olmaktan çok

deneyisel olan bir temeli vardır ve onu yasal ilişkiler düzenine zorla sokmak yararsızdır; daha önce yapılmış ya da daha önce okunmuş mantığından başka bir mantığı yoktur. (2016: 30)

Barthes'in bahsettiği gibi geçmişin izlerinin tekrarlandığı yerler eylemsel kodda değerlendirilecektir. İdealist Sovyet öğretmeni tipinin mücadelesi iki metinde de işlenir. Daha önce yazılan Cengiz Aytmatov'un *İlk Öğretmen* hikâyesi Tölögön Kasımbekov'un *Olgun Nesil* romanında tekrarlanan eylemler şeklinde yeniden yazılır. Tölögön Kasımbekov'un dönemin en büyük ve ünlü yazarı Cengiz Aytmatov'dan etkilenmesi gayet olasıdır. *İlk Öğretmen* tür olarak uzun hikâyedir ama işlenen olay örgüsü kısadır, şahıs kadrosu dardır. Bu kısa olay örgüsü 13 yıl sonra yazılan *Olgun Nesil* romanında genişletilir, şahıs kadrosu da bununla birlikte genişler. İki metinde de geri dönüşler vardır fakat *Olgun Nesil*'de daha fazladır.

Her hâlükârda bu iki metin birbiriyle konu, olay örgüsü ve simgeler bakımından oldukça benzerdir ve birbiriyle birçok ortak noktada bir araya gelir.

1.5. Kültürel Kod:

Bu başlıkta metinlerdeki ortak kültürel değerler incelenir. Bu değerler nelerdir bununla ilgili Barthes'in sözleri oldukça açıklayıcıdır:

Kültürel kodun sözceleri söylenmeden sezdirilen atasözleridir; bu atasözleri zorunluluk kipinde yazılmıştır ve söylem genel bir istemi, bir toplumun yasasını bu kipte dile getirir, ayrıca bu kipte yüklediği önermeyi kaçınılmaz ya da silinmez kılar. (2016: 106)

Bu sözlerde dikkat çeken şey söylenmeden sezdirilen atasözleri kısmıdır. Yani kültürel kodlar okuyucu tarafından sezilebilir. Barthes konuyla ilgili bir de aşağıdaki gibi bir açıklama yapar:

Alıntıdan alıntıya bir bir belirtilmiş tüm kültürel kodlar bütünlükleri içinde garip bir biçimde birbirine dikilmiş küçük bir ansiklopedik bilgi, uç uca eklenmiş özdeyiş ya da atasözlerinden oluşmuş bir tekerleme oluşturur; bu tekerleme bilinen "gerçeği" dile getirir. (2016: 187)

Barthes burada da kültürel kodun okuyucu tarafından bilinen gerçekleri dile getirdiğine vurgu yapar.

İlk Öğretmen ve *Olgun Nesil* metinleri aynı coğrafyanın yazarlarının birbirine çok uzak olmayan dönemlerde yazdıkları iki eseridir. Dolayısıyla, birbirlerinde ortak geleneksel izlerin bulunması, okuyucu tarafından bilinen ve sezilebilen geleneksel gerçekleri dile getirmesi doğal görülmektedir. Köy yaşamı ve zorlukları, atın önemi, misafirlere yapılan ikram, evlendirme adetleri iki metinde de ortak kültürel kodlardır. *İlk Öğretmen*'de geçen bölümde kış şartları ve çocukların ulaşımı üzerinden köyün de durumu anlaşılabilir olur: "Kış yaklaşıyordu. İlk kara düşene kadar, tepeden inen dereyi, taşlar üzerinden sekerek, bazen de yüzerek geçiyorduk. Sonraları dereye uğrayamaz olduk, buzlu sular donduruyordu ayaklarımızı. Okula geldiklerinde acıdan gözlerinden yaşlar akardı."(s.28) *Olgun Nesil*'de geçen cümlelerde köydeki öğretmenin köyü tasvir ederken kullandığı şu cümlelerde durum açıkça dile getirilir:

Kendin bilirsin kardeşim, Fakat burada büyüyüp, burada yaşlanmaya başlayan biz bıktık, senin buranın nesinden etkilenerek geldiğini anlamış değilim. Ne var burada? Tiyatro senede bir, film ayda bir gelir gelmez, gelmezse o da yok. Nereye bakarsan başıyla yer kazarak çalışan işçiler. (s. 4)

Bunlar dışında her yere atla giden köylülerin *İlk Öğretmen*'de öğrenciler için bir köprü yapmaya ihtiyaç bile duymamaları, ata ne kadar alışkın olduklarını gösterir. *Olgun Nesil*'de Esen Aliyma'yla ilk kez at üstünde yakınlaşmış ve kalbinde bir sevgi hissetmiştir.

İki metinde de eve gelen misafirler için et doğranmış, pişirilip ikram edilmiştir. İlk Öğretmen'de Altınay teyzesi ve amcası tarafından yaşlı bir adama satılmıştır. Olgun Nesil'deki Esen'in annesi Kanım, anne ve babası tarafından yaşlı biriyle evlendirilmek istenmiştir. Bu o dönemlerde olan bir durumdur.

Sonuç

Metinlerarasılık, birden çok metnin birbiriyle paralel gösterdiği özelliklerdir. Daha önce yazılmışın yeniden yazılmasıdır. Çünkü dünya üzerinde söylenmemiş hiçbir sözün olmadığına olan inanç, bu gibi bir sonucu da zorunlu kılar. İncelenen metinler Roland Barthes'in metinlerarasılık kuramına göre değerlendirilirken Barthes'in ortaya attığı beş kod çerçevesine bağlı kalmıştır. Eserlerin yazılış yılları yorumbilgisel kodda metinlerarasılık bakımından bir ilgi kurulmasını sağlayan ilk veridir. *İlk Öğretmen*'in 1962'de *Olgun Nesil*'in 1975'de yazılması Olgun Nesil'in İlk Öğretmen'den etkilenmiş olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. İki eserin de öğretmeni merkeze alan karakter seçimleri, öğretmenlerin nitelikleri, düşünce tarzları, başlarından geçen bazı olaylar, duyguları, onlara olan yaklaşım gibi durumlarda ortaklıklar vardır ve metinlerarasılık bakımından anlamsal kodda yer almaktadır. Öğretmen, öğrenci, okul ve şehir simgeleri iki kitapta da metinlerarasılığın simgesel kodda ortaklığını gösterir. Konu, olay örgüsü, zaman ve merkeze yerleştirilen Sovyet öğretmen tipi, iki eserin eylemsel kodda metinlerarasılığını ifade eder. Son olarak, yazarların Kırgız kültürü öğelerini k,taplarına benzer şekilde yansıtmaları, kültürel kodda metinlerarasılığı sağlar.

Cengiz Aytmatov'dan etkilenmesi doğal bulunan Tölögön Kasımbekov, olayı ve şahıs kadrosunu geliştirip genişleterek metni yeniden yazmıştır denilebilir. Metinlerde yüceltilen Sovyet tarzı öğretmenlerin yazarların beyan ettiği birçok düşüncesine ters olduğu görülür. Mankurt kavramının tanımlanmasında ve ortaya çıkarılması konusunda birçok kitabı olan, Türk Dünyasındaki mankurtlaştırmaya ağır eleştiriler getiren Cengiz Aytmatov'un Duyuşen gibi özüne yabancı, Lenin hayranı bir öğretmeni iyi bir başkarakter göstermesinin dönemin sansürüne takılmamak endişesinden olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde Tölögön Kasımbekov'un Esen karakterini yüceltmesi aynı endişe ve mecburiyetten olmuş olabilir. Metinlerin bu derece birbirinden etkilenmeleri esinlenmenin çok daha ötesindeymiş gibi bir algı uyandırmakla beraber yine de bunun takdiri okuyucuya aittir.

Kaynaklar

- Aktulum, Kubilay (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınları.
- Aytmatov, Cengiz (1976). *İlk Öğretmen*. İstanbul: Yeni Dünya Yayınları.
- Azap, Samet (2012). *Metin Çözümleme Yöntemleri: Dört Yöntem/Dört Uygulama*, Doktora Semineri. Ardahan: T.C. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, s.16.

- Azap, Samet (2013). “Kurtlar ve Mankurtlar” Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 2/1., s. 284.
- Azap, Samet (2016). “Tölögön Kasımbekov’un Cetilgen Kurak (Olgun Nesil) Romanında Yapı ve İzlek: Sovyet Tipi İnsan Yaratma Süreci” Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 5/2., s. 854.
- Barthes, Roland (2016). S/Z. Çev. Sündüz Öztürk Kasar. İstanbul: Sel Yayınları.
- Gruen, Arno (2016). *İçimizdeki Yabancı*. İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Özçoban, Şengül (2011). *Tölögön Kasımbekov’un “Cetilgen Kurak” Adlı Eserinin Türkiye Türkçesi’ne Aktarılması ve Eserin Söz Varlığı Üzerinde İncelemeler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatar, Burhaneddin (2018). *Felsefi Hermenötik ve Yazarın Niyeti*. İstanbul: Vadi Yayınları.